

Marcelo Fuentes, 2010. Sèrie «Després de la crisi». Aquarel·la, 16,8 x 13,3.

INNOVACIÓ I COMPETITIVITAT EMPRESARIAL

TÉ CAPACITAT D'ADAPTACIÓ EL MODEL PRODUCTIU?

Andrés García Reche i Andrés J. Picazo

La competitivitat d'un model productiu depèn de la seua capacitat per a adaptar-se a l'evolució de l'economia i als canvis en la demanda. La innovació és una condició necessària per a augmentar la competitivitat, però ha d'anar acompanyada d'un entorn macroeconòmic favorable, d'un sistema educatiu eficient, d'uns mercats de béns i serveis que fomenten la competència o d'un mercat laboral que facilite l'adaptació de les empreses als canvis de l'entorn econòmic.

El primer assumpte que ha d'abordar-se quan es planteja l'objectiu de millorar la competitivitat d'una economia és fonamentar la necessitat d'aquesta millora, identificant les principals causes que avalen la suposada debilitat de l'entramat productiu que es pretén reformar.

■ QUÈ ÉS UN MODEL PRODUCTIU?

Acceptant un cert grau de simplificació, des d'un punt de vista estàtic un model productiu es defineix pel conjunt de trets que conformen la manera com les seues empreses produeixen i distribueixen béns i serveis. Uns trets que, òbviament, mantenen una relació directa amb la naturalesa dels avantatges competitiu i, en certa manera, amb el patró d'especialització sectorial. Des d'una perspectiva dinàmica, però, un model productiu es caracteritza per la capacitat de les seues empreses per a adaptar-se àgilment a les noves condicions imposades per l'evolució de l'entorn econòmic internacional, el progrés tecnològic i les pautes canviants de la demanda (CEV, 2009).

Ambdós factors, la manera de competir en els mercats i la flexibilitat per a adaptar-se als canvis, són determinants a l'hora d'establir la capacitat d'un model productiu per a augmentar la renda *per capita* d'una economia, contribuir a millorar els nivells d'ocupació i la seua qualitat, i, al capdavall, impulsar el benestar dels seus ciutadans. En suma, per delimitar la fortalesa del seu creixement a llarg termini.

■ MODEL PRODUCTIU, ESTRUCTURA SECTORIAL I DESENVOLUPAMENT ECONÒMIC

Un model productiu pot estar integrat per una variada gamma d'activitats, que van des de les més tradicionals, lligades a l'alimentació, el vestit, el comerç o el turisme, fins a les més avançades o complexes tecnològicament, com l'aeronàutica, la informàtica, l'electrònica o les telecomunicacions.

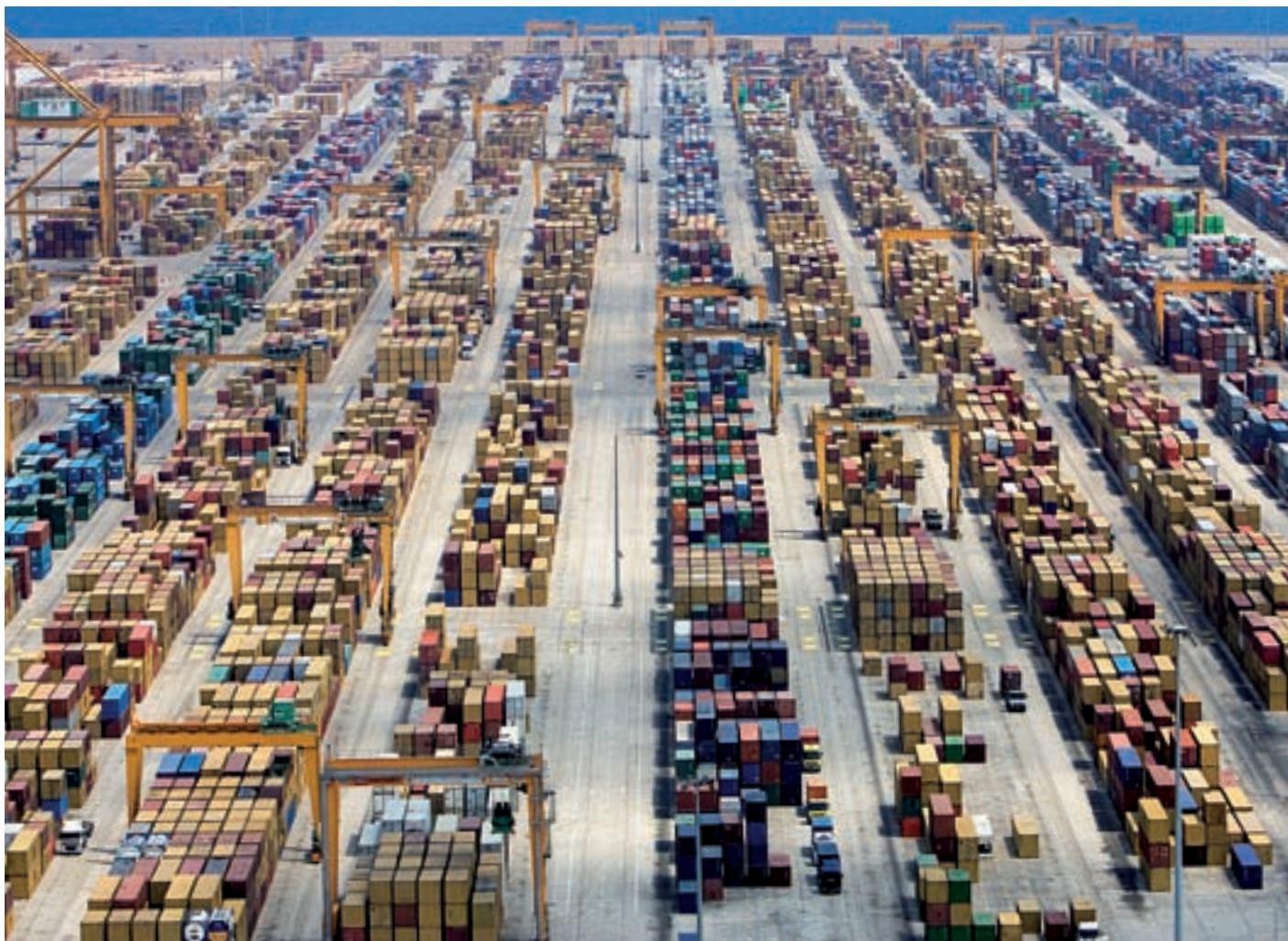
Els avantatges de disposar d'una estructura productiva amb un pes important d'activitats avançades són evidents. Es tracta d'activitats amb nivells elevats de productivitat;

la demanda d'aquestes activitats ha mostrat un fort creixement durant un llarg període de temps; i, finalment, estan millor posicionades per resistir la competència internacional, ja que els avantatges competitiu de les seues empreses se solen basar en el coneixement altament especialitzat, difícil de ser reproduït.

No obstant això, no hem de caure en l'error d'associar mecànicament el desenvolupament econòmic d'un territori amb una determinada composició sectorial de l'activitat productiva. De raons n'hi ha unes quantes.

En primer lloc, donada l'aleatorietat, constatada històricament, que caracteritza el desenvolupament econòmic, no hi ha cap garantia que les activitats considerades avui com a dinàmiques ho continuen sent en el futur i no siguin rellevades per d'altres totalment imprevisibles en les actuals circumstàncies. Bastaria comparar la cistella de la compra d'una família espanyola mitjana de finals

**«UNA DE LES
CARACTERÍSTIQUES DELS
MODELS PRODUCTIUS
EN LES ECONOMIES
MÉS DINÀMIQUES
ÉS LA INTRODUCCIÓ
D'INNOVACIONS EN ELS
PROCESSOS DE PRODUCCIÓ
I DISTRIBUCIÓ DE BÉNS
I SERVEIS TRADICIONALS»**

En el model productiu d'un país o una regió s'integra una diversa gamma d'activitats, des de les més tradicionals com el comerç i l'exportació de mercaderies, fins a les més avançades tecnològicament. En la imatge, el port de València.

dels anys cinquanta del segle passat amb la d'una família actual per a adonar-se que una gran part dels productes que avui formen part de la nostra vida quotidiana no sols no existien llavors, sinó que ni tan sols podien imaginar-se. En segon lloc, molts béns i serveis considerats tradicionals estan patint tals transformacions qualitatives –aliments biosaludables, mobles ergonòmics, joguets electrònics, turisme enològic, nous sistemes de distribució comercial– que resulta difícil acceptar que es tracte dels mateixos productes.

A més, l'evidència empírica mostra que la composició sectorial de l'activitat productiva no explica les diferències en el creixement de països amb semblants nivells de desenvolupament, sinó que el que realment importa és el comportament dels sectors individuals.

En altres paraules, el que garanteix l'èxit d'una economia és el bon comportament de les seues empreses i sectors individuals i no la composició de l'activitat.

■ INNOVACIÓ I COMPETITIVAT EMPRESARIAL

Una de les característiques dels models productius en les economies més dinàmiques és, precisament, la introducció d'innovacions –incloent-hi les de caràcter organitzatiu– en els processos de producció i distribució de béns i serveis considerats com tradicionals, possibilitant així la incorporació de nous avantatges competitius en les empreses innovadores en un context d'atonía dels seus respectius sectors a escala global.

És raonable, en conseqüència, afirmar que competitivitat i innovació mantenen una relació estreta, i que la configuració d'un sistema d'innovació robust i eficient constitueix una peça fonamental per al creixement econòmic i la millora del nivell de vida d'una societat.

© Ana Ponce & Ivo Rovira

Ara bé, perquè un sistema d'innovació pugui tenir els efectes desitjats sobre la competitivitat empresarial no hi ha prou d'eixamplar els seus components més genuïns –entorn científic, tecnològic, financer i productiu– o millorar les connexions entre aquests mitjançant els mecanismes d'interfície existents (García Reche, 2010). També es necessita un entorn institucional i macroeconòmic favorable, un sistema educatiu que formi professionals adaptats a les necessitats de les empreses; uns mercats de béns i serveis que funcionen eficientment i fomenten la competència empresarial; i un mercat laboral que facilite una adaptació àgil de les empreses a l'evolució del seu entorn econòmic i als canvis en la demanda. En rigor, alguns d'aquests elements són, al seu torn, una premissa bàsica per al desenvolupament d'un bon sistema d'innovació.

En aquesta línia argumental és important distingir entre els sectors comercialitzables que competeixen internacionalment, en què l'anàlisi de la competitivitat requereix una àmplia comprensió del context global on despleguen la seua activitat, i sectors domèstics o no comercialitzables, el comportament dels quals es troba estretament lligat a les polítiques locals que fixen les regles del joc per a la competència en els mercats. Entre aquests últims es troben bona part de les activitats de serveis, que als països desenvolupats ja representen les tres quartes parts de la producció i l'ocupació.

Els resultats en termes d'ocupació i productivitat de molts serveis són, en gran part, el reflex fidel dels incentius que tenen les seues empreses davant de les regulacions. Regulacions que no obstaculitzen l'entrada de noves empreses en el mercat o que faciliten l'exercici de la seua activitat a les ja establertes, tendeixen a incrementar la competència i la productivitat i, amb això, el progrés econòmic. Igualment, una major flexibilitat laboral interna, jornades laborals menys rígides o acords d'ocupació a temps parcial s'associen a una major ocupació i ajustos més ràpids davant de canvis en la situació econòmica.

■ LA POSICIÓ COMPETITIVA ESPANYOLA EN EL CONTEXT INTERNACIONAL

La posició competitiva de l'economia espanyola en el context internacional pot valorar-se mitjançant indicadors com l'elaborat pel Fòrum Econòmic Mundial (FEM), en el qual s'inclouen, a més de la innovació, altres factors determinants de la competitivitat dels països.

En el seu últim informe, corresponent a 2010-2011, el FEM situa Espanya en el lloc quaranta-dosè (World Economic Forum, 2010). L'economia espanyola ocupa

© Miguel Lorenzo

Les activitats econòmiques relacionades amb l'avanç tecnològic suposen certs avantatges, ja que tenen nivells elevats de productivitat i la seua demanda ha mostrat un fort creixement. A més, estan millor posicionades que les activitats tradicionals per a competir en l'àmbit internacional.

una de les darreres posicions de la Unió Econòmica i Monetària, i fins i tot la superen economies europees emergents com la República Txeca. Els handicaps de l'economia espanyola per a competir amb èxit en els mercats internacionals es troben, principalment, en aspectes com l'estabilitat macroeconòmica –seixantasisena posició– o la situació institucional, que és manifestament millorable.

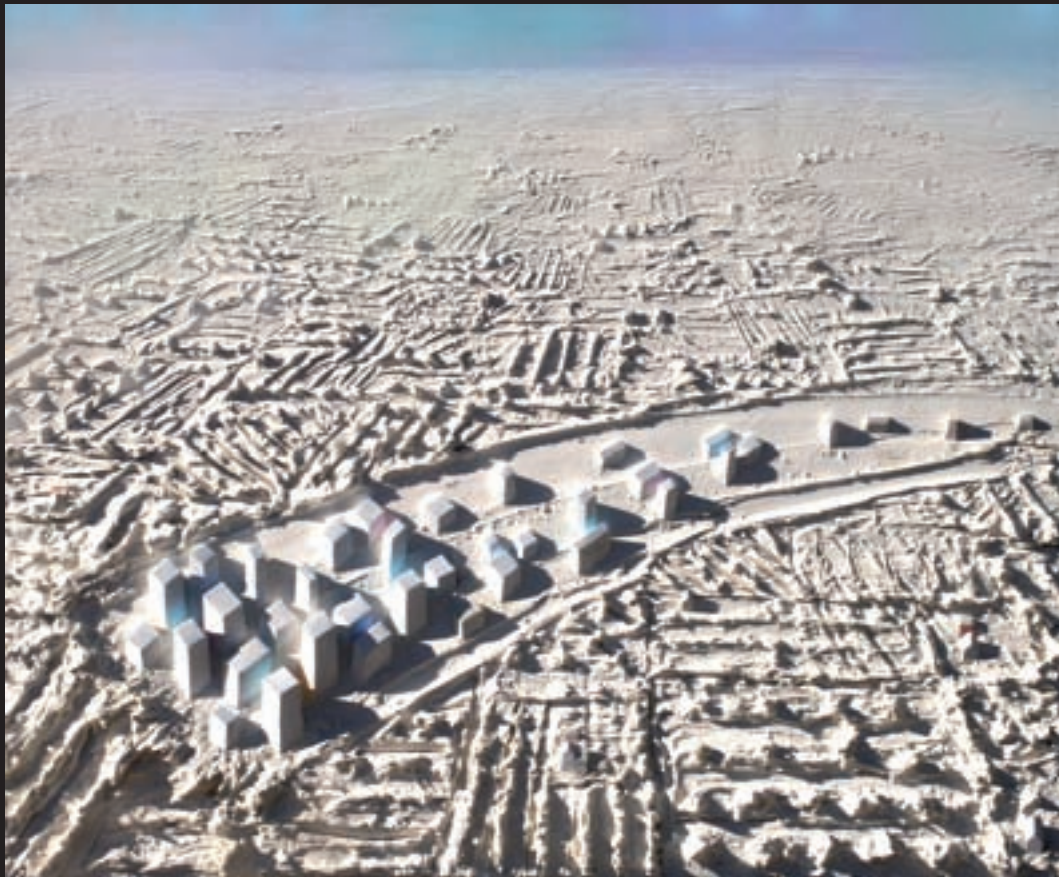
El major problema destacat pel FEM per a la competitivitat de les empreses espanyoles és, no obstant això, l'escassa eficiència amb què funciona el mercat de treball, ressaltant les restriccions imposades per la legislació laboral en els processos de formació de salaris i, especialment, en les pràctiques de contractació i acomiadament.

	Puntuació (1 a 7)	Posició (sobre 139)
<i>Índex de competitivitat global</i>	4,5	42
<i>Requeriments bàsics</i>	5,1	38
Institucions	4,3	53
Infraestructures	5,7	14
Estabilitat macroeconòmica	4,6	66
Salut i educació primària	6,0	49
<i>Factors d'eficiència</i>	4,6	32
Educació superior i formació professional	4,9	31
Eficiència en els mercats de béns	4,2	62
Eficiència en el mercat laboral	3,9	115
Sofisticació dels mercats financers	4,3	56
Preparació tecnològica	4,6	30
Grandària del mercat	5,5	13
<i>Factors d'innovació</i>	4,0	41
Sofisticació dels negocis	4,5	35
Innovació	3,5	46

Font: The Global Competitiveness Report 2010-2011, World Economic Forum

Indicadors de competitivitat de l'economia espanyola, 2010-2011.

Anna Sanchis. *L'Horta s'aplana*, 2002. Argila i acrílics sobre taula, 38 x 46 cm.

Descendent un graó més en l'anàlisi dels factors de competitivitat de l'economia espanyola i, en particular, en aquells que se situen darrere de la innovació, veiem que, amb l'excepció relativa de les patents, la posició és d'evident desavantatge competitiu. La situació és especialment desfavorable en la qualitat de les institucions d'investigació o la col·laboració entre l'empresa i la universitat en temes relacionats amb la investigació i el desenvolupament.

	Posició (sobre 139)	Situació competitiva
Innovació		
Capacitat per a innovar	42	DES
Qualitat de les institucions d'investigació	43	DES
Despesa empresarial en R+D	47	DES
Col·laboració universitat empresa en R+D	46	DES
Provisió pública de productes tecnològicament avançats	88	DES
Disponibilitat d'enginyers i científics	47	DES
Patents	28	AV

Font: The Global Competitiveness Report 2010-2011. World Economic Forum

DES: Desavantatge
AV: Avantatge

Indicadors d'innovació de l'economia espanyola, 2010-2011.

■ ECONOMIA VALENCIANA: ÉS NECESSARI UN CANVI DE MODEL?

Quan l'anàlisi de competitivitat es trasllada a l'àmbit de l'economia valenciana, la valoració és encara més desfavorable. Amb honroses excepcions, al llarg de l'últim decenni la majoria de les empreses valencianes s'han mostrat incapaces –o molt poc àgils– per a enfrontar-se als canvis organitzatius imposats pel nou marc econòmic internacional –la globalització– i els requeriments canviants de la demanda.

En relació amb la innovació, s'observen deficiències com ara l'escassa despesa en R+D de les empreses valencianes, l'escassetat de llocs de treball en l'estructura productiva regional per als llicenciats universitaris més qualificats o el distanciament que de vegades s'observa entre l'empresa i la universitat en un tema tan rellevant com la transferència de coneixement.

En aquest sentit, la millora del model productiu valencià té molt a veure amb la superació d'una certa esclerosi múltiple que afligeix el conjunt del sistema d'innovació regional, i el tractament de la qual requereix

d'avenços qualitius en la formació dels treballadors i en el conjunt del sistema educatiu, una redefinició del paper de les universitats, l'augment de la despesa en R+D i innovació de les empreses i, en general, millorar el funcionament de les institucions productores de coneixement i els distints mecanismes d'interfície amb el sistema productiu.

Això, però, no és prou per garantir la millora competitiva de l'economia valenciana. El progrés del model productiu ha de venir acompanyat per un conjunt de polítiques encaminades a eliminar els obstacles administratius a la creació d'empreses, i a millorar la competència i l'eficiència amb què funcionen els mercats de béns i serveis i altres factors, en particular el mercat laboral. Encara que bona part d'aquestes polítiques tenen un àmbit nacional, el paper de l'administració autonòmica és important, i, en alguns casos, decisiu, com en la regulació de la distribució comercial i el turisme.

Finalment, la millora del model productiu valencià requereix polítiques encaminades a reduir el minifundi empresarial recurrent que impedeix a les empreses –sobretot industrials– conformar estratègies organitzatives vertaderament globals, obligant-los a mantenir una posició subordinada en la cadena del valor mundial.

En conclusió, el canvi del model productiu espanyol –i, per tant, el valencià– ha d'abordar-se des d'una perspectiva sistèmica, incorporant, junt amb les polítiques d'estímul a la innovació en tots els seus nivells, les reformes estructurals imprescindibles per aconseguir una millora apreciable de la posició competitiva en els mercats internacionals. ☺

«LA SITUACIÓ ÉS
ESPECIALMENT
DESFAVORABLE EN
LA QUALITAT DE
LES INSTITUCIONS
D'INVESTIGACIÓ O LA
COL·LABORACIÓ ENTRE
L'EMPRESA I LA UNIVERSITAT
EN TEMES RELACIONATS
AMB LA INVESTIGACIÓ I EL
DESENVOLUPAMENT»

BIBLIOGRAFIA

CEV, 2009. *Objetivo competitividad. Reforma del modelo económico valenciano*. Confederación Empresarial Valenciana (CEV). València.

GARCÍA RECHE, A., 2010. «Política de innovación y mejora de la competitividad: la industria». In GARCÍA RECHE A. i A. SANCHEZ ANDRÉS (coord.), *Política económica estructural y de competitividad*. Tirant lo Blanch. València.

WORLD ECONOMIC FORUM, 2010. *The Global Competitiveness Report 2010-2011*. World Economic Forum. Ginebra.

Andrés García Reche. Professor titular d'Economia Aplicada, Universitat de València.

Andrés J. Picazo Tadeo. Catedràtic d'Economia Aplicada, Universitat de València.